

Семантика анімалізмів-гіперонімів у складі паремій іспанської мови*Роботу виконано у КНЛУ*

У статті зроблено спробу простежити асоціативні зв'язки, які викликають у носіїв іспанської мови анімалізми-гіпероніми, розглянуто фактори, що впливають на продуктивність анімалізмів при творенні іспанських паремій. Пояснено причини виникнення позитивних і негативних конотацій у прислів'ях та приказках зі згаданими компонентами.

Ключові слова: паремія, анімалізм, гіперонім, семантика.

Мишкур В. Г. Семантика анімалізмів-гіперонімів в складі паремій іспанського мови. В статті осучаснено спробу прослідити асоціативні зв'язки, які викликають у носіїв іспанського мови анімалізми-гіпероніми, розглянуто фактори, що впливають на продуктивність анімалізмів при творенні іспанських паремій. Пояснено причини виникнення позитивних і негативних конотацій у прислів'ях та приказках зі згаданими компонентами.

Ключевые слова: паремия, анімалізм, гіперонім, семантика.

Miskur V. G. Semantics of Animalisms Hiperonims as Part of Modern Spanish Paremias. The article presents an attempt to observe the associations that evoke the animalisms hiperonims with the Spanish native speakers, the factors that influence on the productivity of the animalism in the time of rise of the paremias are examined. The reasons of appearance of negative connotations in the proverbs and sayings with the mentioned components are explained.

Key words: paremia, animalism, hiperonim, semantics.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Паремії з анімалістичним компонентом є органічним компонентом мовної культури, важливою характеристикою мови з точки зору етнічних особливостей і разом з тим спільних для всіх народів соціокультурних явищ.

В останні роки з'явилася велика кількість публікацій на цю тему. Українські анімалізми вивчали І. О. Голубовська [1, 61], О. П. Левченко [5, 206] та Д. В. Ужченко [8, 179], польські – М. В. Пасюрківська [6, 541], турецькі – І. Л. Покровська [7, 133]. Г. Л. Кривенко досліджувала особливості паремій з анімалістичним компонентом на матеріалі англійської мови [3, 230].

Вивченню анімалізмів в іспанській мові присвячені розвідки В. М. Каменської [2, 29] та Е. А. Корман [4, 26]. Проте кількість наукових робіт у галузі іспанської пареміології на сьогодні залишається недостатньою, паремії з анімалістичним компонентом потребують більш глибокого вивчення з точки зору особливостей їх національно-культурного змісту.

Мета роботи – дослідження іспанських паремій з компонентами-гіперонімами як частини мовної картини світу й особливостей формування специфічного етнокультурного стереотипу носіїв іспанської мови.

Об'єктом дослідження є масив паремій іспанської мови з компонентами-гіперонімами.

Матеріалом роботи – 7 гіперонімів: *animal*, укр.: тварина (11 ПАК); *ave*, укр.: птах (8 ПАК); *bestia*, укр.: тварина, звір (20 ПАК); *bicho*, укр.: тварина, звір (6 ПАК); *pájaro*, укр.: птах (28 ПАК); *pescado*, укр.: риба (6 ПАК); *pez*, укр.: риба (28 ПАК); *res*, укр.: худоба (1 ПАК). Загальна кількість проаналізованих паремій з компонентом-гіперонімом складає 98 одиниць.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В іспанській мові гіперонім *тварина* передають за допомогою синонімів *animal* – *bestia* – *bicho*. У складі паремій названий компонент вживають і в прямому (*Buena pata y buena oreja, señal de buena bestia*. досл.: Гарні ноги і гарні вуха – ознака гарної тварини), і в переносному значенні, найчастіше з негативною конотацією, на позначення грубої, жорстокої людини: *Bruto animal es el que no busca deleite espiritual* (досл.: Груба тварина та, що не шукає духовної насолоди); *El que come solo, come como un animal* (досл.: Хто їсть сам, їсть, як тварина); *El que a la bestia hace mal, es más bestia que el animal* (досл.: Той, хто тварині робить зло, той сам гірший за тварину). У пареміях *Ir bestia a Salamanca y volver asno, a muchos ha pasado* (досл.: Йти твариною в Саламанку і повертатись віслюком з багатьма

траплялось) та *Irse bestia y volver más, muchas veces lo verás* (досл.: Часто можна побачити, як хтось іде твариною, а повертається ще більшою) тварина асоціюється з дурною, неосвіченою людиною, яка, незважаючи на свої старання, не може підвищити свій інтелектуальний рівень.

Із твариною також порівнюють скупу особу, яка через свою жадібність обмежує себе в найнеобхіднішому: *Bestia es, y no persona, quien de lo ganado no goza* (досл.: Тварина, а не людина, той, хто не користується заробленим), *Morir rico tras vivir pobre, llámale bestia y no hombre* (досл.: Того, хто помирає багатим, проживши бідним, називай звіром, а не людиною); *No hay bicho tan raro como el hombre avaro: para más guardar y tener, se muere por no comer* (досл.: Немає більш дивної тварини, ніж жадібна людина: щоб зберегти і накопичити більше, вона вмирає з голоду); *Quien tiene bestia y anda a pie, es más bestia que él* (досл.: Хто має тварину, а ходить пішки, більша тварина, ніж вона).

Іншим прикладом негативної конотації названого вище гіпероніму є прислів'я *A la bestia mala, el pelo le reluce* (досл.: У поганій тварини шерсть блискуча) і *Bicho malo nunca muere* (досл.: Погана тварина ніколи не вмирає). У цьому випадку йдеться про підлу, непорядну людину, яка несправедливо наділена прекрасним здоров'ям.

Паремія *Reniega de bestia que en invierno tiene siesta* (досл.: Звір заперечує, що спить взимку) ілюструє ситуацію, коли хтось опирається очевидним фактам.

Негідне, принизливе ставлення однієї людини до іншої порівнюється зі ставленням до тварини: *No le trata de animal, pero le muestra el roncal* (досл.: Не ставиться, як до тварини, але показує повідок); *Para colmo de males, tratar con animales* (досл.: На додачу до всього спілкуватись з тваринами); *Ramal y bozal, para el animal* (досл.: Повідок і дзвіночок для тварини).

Продуктивною темою при творенні паремій з названим компонентом є тема невдячності: *Hay dos animales ingratos: las mujeres y los gatos* (досл.: Є дві невдячних тварини: жінки і коти); *Perro, mujer y gato: animal ingrato* (досл.: Собака, жінка і кіт – невдячні тварини); *Serrano, paloma y gato, no hay animal más ingrato* (досл.: Немає більш невдячних тварин, ніж житель гір, голуб і кіт). Іспанці називають жінку не лише невдячною, а ще й поганою твариною: *Una buena cabra, una buena mula y una buena mujer, son muy malas bestias las tres*. (досл.: Гарна коза, гарна мулиця і гарна жінка – всі три – дуже погані тварини). Це прислів'я натякає на непростий характер вродливих жінок.

Незважаючи на домінуючу кількість паремій з негативною конотацією, в іспанській мові трапляються також паремії з позитивною конотацією гіпероніма *тварина*. Наприклад, у прислів'ї *Bestia alegre, echada paca* (досл.: Весела тварина, коли її виганяють, пасеться) йдеться про безтурботну, сповнену оптимізму людину, яка при будь-яких обставинах залишається спокійною. В паремії *El hombre es un animal de costumbres* (досл.: Людина – це тварина зі звичаями) людину протиставляють тварині як істоті вищій за рівнем розвитку.

Єдиний приклад ПАК з гіперонімом *худоба* – це *A la res vieja, alíviale la reja* (досл.: Старий худібці полеглиши ношу). Це прислів'я радить з розумінням ставитися до старих людей і допомагати їм, беручи на себе їхні справи.

Гіперонім *птаха* представлений в іспанській пареміології за допомогою синонімічних компонентів *ave* і *pájaro*. Птаха насамперед ототожнюють з людиною. Так, у прислів'ї *Ave vieja, no está segura en jaula nueva* (досл.: Старий птах невпевнено почувається в новій клітці) під старим птахом мають на увазі стару людину, якій важко пристосуватися до нових умов. Про тих, хто гідно виходить зі складної ситуації, говорять: *Hay aves que cruzan el pantano y no se manchan* (досл.: Є птахи, які перетинають болото і не забруднюються). В ПАК *El pájaro se conoce por el canto* (досл.: Птаха пізнають по співу) йдеться про те, що людину судять за тим, що вона говорить. У наступних пареміях птаха порівнюють з людиною, а гніздо – з домом: *Según es el pájaro así es el nido* (досл.: Який птах, таке й гніздо), тобто від старань хазяїна залежить, яким буде його дім. Іспанська народна думка радить не псувати стосунків у власному домі: *El pájaro no se caga en el nido* (досл.: Пташка не гадить у своєму гнізді).

У паремії *Clérigos, frailes y pardales son malas aves* (досл.: Священники, монахи і селяни – це погані птахи) гіперонім *птаха* набуває негативного забарвлення: погані птахи – погані люди. А в ПАК *Ruín pájaro, ruín cantar* (досл.: Поганий птах – поганий спів) констатують, що підлій людині притаманно злословити про інших.

Знаходимо паремії, які метафорично називають людські риси та якості:

1) лінь: *Pájaro durmiente, tarde hincha el vientre* (досл.: Пташка, яка багато спить, пізно наповнює живіт); *Pájaro durmiente, tarde le entra cebo en el vientre* (досл.: Сплячій пташці пізно потрапить корм у живіт);

2) балакучість: *Pájaro que dice pio pio, se lo come el gato* (досл.: Пташку, яка співає, з'їсть кіт);

3) досвідченість: *Pájaro viejo no entra en jaula* (досл.: Старий птах у клітку не зайде);

4) невдячність: *A canto de pájaro y a gracia de niño no invites a ningún amigo* (досл.: Заради співу пташки і радості дитини не запрошуй друзів); *Indio, pájaro y conejo no metas en tu casa aunque te tueras de viejo* (досл.: Не приводь у свій дім індіанця, птаха і кролика, навіть якщо вмиратимеш від старості); *Pájaro que comió, pájaro que voló* (досл.: Пташка, яка поїла, пташка, яка полетіла);

5) перебірливість: *Si el pájaro la pica, la fruta está rica* (досл.: Якщо пташка клює фрукт, то він солодкий).

У прислів'ї *A pájaro muerto, jaula abierta* (досл.: Клітка відкрита, коли пташка вже померла) простежуємо ідеї несправедливості та несвоєчасності.

Про невчасність говорить і ПАК *En los nidos de antaño, no hay pájaros de hogaño* (досл.: У торішніх гніздах цього річних птахів немає).

В паремії *Más vale pájaro en mano que ciento volando* (досл.: Краще одна пташка в руці, ніж сто в повітрі) пташка асоціюється з чимось невеликим, незначним, але певним, тобто краще обмежитись необхідним, ніж мріяти про недосяжне.

Паремії з гіперонімом *ribo* налічують 28 одиниць з компонентом *pez* і 6 одиниць з компонентом *pescado*, що свідчить про розвиток риболовства та споживання риби іспанцями: *Dale un pez a un hombre y comerá un día; enséñalo a pescar y comerá siempre* (досл.: Дай чоловіку рибу, і він з'їсть її за один день, навчи його рибалити, і він їстиме завжди); *Quien ha probado un buen pez, quiere comerlo otra vez* (досл.: Хто хоча б раз скуштував смачну рибу, хоче з'їсти її ще раз). Велика кількість паремій свідчать про бажання спіймати рибку: *No hay mejor red que la que coge el pez* (досл.: Немає кращої сітки, ніж та, яка ловить рибу), *Para coger peces, hay que mojarse el culo* (досл.: Щоб ловити рибу, треба намочити зад), *Quien peces quiere, el rabo se moja* (досл.: Хто хоче риби, мочить хвіст), *El que quiere comer pescado, que se moje los pies* (досл.: Хто хоче їсти рибку, нехай вмочує ніжки), *Pescado quiere el gato, más no quiere mojar el plato* (досл.: Риби хоче кіт, але не хоче намочити тарілку).

Як і попередні гіпероніми, риба в іспанській пареміології уособлює людські риси і поведінку. В ПАК *El pez grande se traga al más pequeño* (досл.: Велика риба ковтає меншу) під великою рибою мають на увазі впливову людину, яка здатна вершити долю нижчих за соціальним статусом. У прислів'ї *Es inútil querer enseñar a nadar a un pez* (досл.: Даремно вчити рибу плавати) рибою метафорично називають досвідчену і мудру особу, а в паремії *Quien anda con pez, se manchará los dedos* (досл.: Хто ходить з рибою, замастить пальці) риба асоціюється з поганою, непорядною людиною. Також іспанці наділяють рибу такими людськими рисами, як лінь та пасивність: *Al pescado dormilón, se lo traga el tiburón* (досл.: Рибку, що спить, ковтає акула).

Знаходимо ПАК з гіперонімом риба, темою яких є вік людини. Так, прислів'я *A la vejez aladares de pez* (досл.: В старості локони риби) констатує непривабливість зовнішності старої людини, а паремія *El novio y el pez, frescos han de ser* (досл.: Наречений і риба мають бути свіжими) натякає на те, що одружуватись потрібно в молодому віці.

Цікаво, що людину порівнюють з рибою, коли йдеться про такі філософські поняття, як щастя і доля: *El pez busca la profundidad y el hombre, la felicidad* (досл.: Риба шукає глибину, а людина – щастя), *El pez que busca el anzuelo, busca su duelo*. (досл.: Риба, що шукає гачок, шукає своє горе). Ідею долі простежують в іспанських пареміях *El pez y el cochino, la vida en agua y la muerte en vino* (досл.: Риба і свиня, життя у воді і смерть у вині); *Nace el pez para nadar, como el topo para minar* (досл.: Народжується риба, щоб плавати, як кріт, щоб копати); *El buey para arar, el pájaro para volar, el pez para nadar y el hombre para trabajar* (досл.: Віл, щоб орати, птах, щоб літати, риба, щоб плавати, а людина, щоб працювати). Про несправедливість йдеться у прислів'ї *Mala boca, peces coma* (досл.: Поганий рот рибу їсть).

Властивість риби швидко псуватися лягла в основу паремій *El huesped y el pez, a los tres días hieden* (досл.: Гість і риба через три дні починають смердіти) і *El pez muere por la boca* (досл.: Риба вмирає через рот).

Висновок. Отже, компоненти-гіпероніми є продуктивними при творенні паремій в іспанській мові, що пов'язують з особливостями побуту, традиціями і звичаями народу. Найчастіше вони викликають у носіїв кастильської мови такі асоціації: тварина – неосвіченість, жадібність, грубість,

невдячність; птах – лінь, балакучість, невдячність, старість, підлість; риба – впливовість, досвід, вік, доля, пасивність.

Література

1. Голубовська І. О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу “царство тварин” (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов) / І. О. Голубовська // Мовознавство. – 2003. – № 6. – С. 61–68.
2. Каменская В. М. Аксиологический аспект устойчивых зооморфных сравнений и зооморфных паремий испанского языка : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05 / В. М. Каменская. – Воронеж. – С. 29–35.
3. Кривенко Г. Л. Зоосеміми в англійській та українській мовах : семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2006. – 230 с.
4. Корман Е. А. Фразеологические единицы с анималистическим компонентом в испанском языке (функционально-прагматический и когнитивный аспекты) : дис. ... канд. филол. наук / Е. А. Корман. – Ростов н/Д, 2007. – 26 с.
5. Левченко О. П. Принцип зооцентризма у фразеотворенні / О. П. Левченко // Проблеми зіставної семантики : зб. наук. ст. – К. : КДЛУ, 2001. – Вип. 5. – С. 206–209.
6. Пасюківська М. В. До проблеми мовного образу птахів в польській фразеології / М. В. Пасюківська // Київські полоністичні студії. Європейський вимір української полоністики. – 2007. – Т. IX. – С. 541–546.
7. Покровська І. Л. Національна специфіка семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом : дис. ... канд. філол. наук / І. Л. Покровська. – К., 2007. – С. 133–135.
8. Ужченко Д. В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Д. В. Ужченко. – Х., 2000. – 179 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Canellada M. J., Pollares B. Refranero español: refranes, significación y uso / M. J. Canellada, B. Pollares. – Madrid : Editorial Castalia, S. A., 2001. – 454 p.
2. Junceda L. Diccionario de Refranes / L. Junceda. – Madrid : ESPAÑA, 1998. – 532 p.

Статтю подано до редколегії
11.04.2011 р.